

La Wittenberg a fost găzduit de Melanchton, cu care a avut prelungite discuții confesionale¹. În urmă, părăsind Germania, se reîntoarce în Moldova, în ultimii ani ai domniei lui Lăpușneanu, unde însă șederea îi este întreruptă de prigoana antiluterană dezlănțuită de domn: „Und wie er wird in der Walachey khumen, da dan greyliche missbreich und superstitiones sein und khein raine lehr, ist er fur einen lutherischen und khetzer verdacht worden. Hatt derhalben wegmuessen, sonst wer er verbrings verbrennt“² (s.n.). Prigoana, de urmările căreia diaconul Dimitrie, s-a pus la adăpost prin fugă, nu a fost însă un caz izolat în Moldova; alte informații contemporane dau la iveală caracterul ei general. În cursul anului 1560, când începuse pregătirile în vederea campaniei împotriva lui Lăpușneanu, Despot îl informa pe Maximilian — el însuși un sprijinitor activ al Reformei și al cărui concurs pentru reușita întreprinderii era esențial — asupra împrejurărilor din Moldova, învinuindu-l, printre altele, pe domnul țării, de a fi dezlănțuit o aprigă prigoană confesională: „dărimă bisericile înălțate cu mulți ani în urmă de oameni credincioși, pe preoți îi ucide, împotriva dreptului creștin, fără a-i destitui mai întâi din demnitatea lor, cum s-a întâmplat de curind cu șapte preoți pe care i-a tras în țeapă, la simplă bănuială, fără a-i judeca și a da ascultare martorilor“³. Convertirea silită la ortodoxie a sașilor și a ungarilor în aceiași vreme — în temeiul unui edict al lui Alexandru Lăpușneanu (*edictum Alexandri tyranni*) — e confirmată la scurt timp după înscăunarea lui Despot pe tronul Moldovei de solul habsburgic pe lângă noul domn⁴. Una dintre primele măsuri confesionale ale acestuia a fost numirea unui episcop al sașilor și al ungarilor (se știe că a fost un protestant), căruia îi revenea, printre altele, sarcina „de a restaura bisericile dărimate“⁵. Sensul principal al măsurilor lui Alexandru Lăpușneanu capătă, prin revelația diacului sârb Dimitrie, deplină lămurire: ceea ce își propunea să realizeze prigoana dezlănțuită de domnul Moldovei era înăbușirea propagandei luterane și stîrpirea rezultatelor pe care le dobîndise în deceniile precedente.

Ce fapt a imprimat în Moldova contactului dintre cele două confesiuni — care în toate celelalte cazuri s-a menținut în veacul al XVI-lea în limitele discuțiilor și ale propagandei prin tipar — o întorsătură atât de violentă și dramatică? Este neîndoielnic că în anii în care în Moldova sînt menționate acțiuni violente de prigoană, prozelitismul luteran în Europa răsăriteană căpătase o

¹ „Ist vor wenig Jaren in diess land zogen und gen Wittenberg khumen, daselbst die rechte religion und gelerte leut, davon er viel gehort, zu besuchen. Ist bei dem herrn Philippo etlich monat woll gehalten und in der rechten, reinen evangelischen lehr underwissen worden“; I v a n K o s t r e n c i ċ, *op. cit.*, p. 43.

² *Ibidem*.

³ Hurmuzaki, II, 1, p. 374.

⁴ *Ibidem*, p. 404, 407; la 24 mai 1560, Despot îl informa pe Maximilian că Alexandru a decretat unele măsuri împotriva „cuvîntului curat“ al credinței, adică al doctrinei reformate: „nam tyrannus ille.. iam conscientias etiam miserorum hominum laedere non veretur, propositis nescio quibus certis constituionibus ac caerimoniis, contra purum et syncerum verbum Christi Domini...“; A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, 1527—1572, p. 180—181.

⁵ *Ibidem*, p. 407; mai pe larg privitor la aceste împrejurări, Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 70—74.